

**ПОЕЗІЇ У ПРОЗІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
У ВИМІРАХ ТЕКСТОЛОГІЇ**

*Єрмак В. Творча історія поезій у прозі Василя Стефаника. –
Київ: Наукова думка, 2016. – 149 с.*

Монографія Валентини Єрмак «Творча історія поезій у прозі Василя Стефаника» окреслює нову й маловідому сторону письменницького таланту з погляду текстології. Зазначений ракурс дослідження відповідно дозволяє віднайти ключові чинники впливу на письмо Василя Стефаника й джерела виникнення авторського задуму. У такий спосіб осмислено історію написання текстів та простежено зростання художньої майстерності й оригінальності стилю письменника, розкриття його таланту.

Істотною особливістю монографії є насамперед той факт, що дослідниця орієнтується не тільки на безпосередню характеристику ранніх і не завжди відомих творів, але й тих, які неодноразово ставали предметом розгляду, однак ставить їх у новий контекст. Здебільшого вона розглядає доробок Василя Стефаника крізь призму біографічних відомостей, приватного життя та листування. Відповідно аналіз самих текстів тісно переплітається з цитуванням та відсиланням до неопублікованих архівних матеріалів, зокрема епістолярію.

У рецензованій студії ґрунтовно простежено історію написання й видання поезій у прозі Василя Стефаника: від виникнення авторського задуму писати твори такого характеру й особистих спроб видання – до ретельного відчитання самих текстів та історії видань. Робота з архівними матеріалами дозволяє Валентині Єрмак розглянути всі можливі автографи текстів, охарактеризувати значення авторських заміток і нотаток, а також відновити пошкоджені фрагменти й з'ясувати невідомі факти написання й опублікування.

Авторка монографії зазначає, що Василь Стефаник здійснив три самостійних спроби видати збірку поезій у прозі, однак «доля рукопису цієї книги залишається невідомою, як і творів, що мали увійти до неї» (С. 29). Значну роль у цьому відіграли негативні оцінки критиків, які зауважували відірваність тематики поезій у прозі Василя Стефаника від тогочасних реалій і життєвих драм, що навпаки відстежувалися в його новелістиці. Різко висловлені відгуки травмували чутливого митця, й він знищив більшість своїх текстів. Відтак в архівних фондах збереглась лише невелика їх частина, яка й стала предметом дослідження Валентини Єрмак. Оскільки більшість уцілілих варіантів є чистовиками, то історію інших поезій у прозі Василя Стефаника авторка монографії спробувала реконструювати за допомогою листів, передовсім до Вацлава та Софії Морачевських.

Завдяки ретельному зіставленню архівних джерел різного типу у рецензованій студії вдало простежено основну особливість листів письменника, які часто виступають психологічними замальовками чи ескізами до майбутніх поезій у прозі. У листах відчутна та ж тональність і стилістика, що й у деяких текстах письменника. Зокрема, Валентина Єрмак слушно наголошує: «інколи навіть важко встановити межу між формою листа й поданою замальовкою» (С. 38). Ця ознака також дозволяє авторці монографії визначати рік написання творів, який подекуди не збігається з орієнтовною датою, зазначеною у «Повному зібранні творів В. Стефаніка в трьох томах».

Детально Валентина Єрмак зупиняється на аналізі 11-ти текстів поезій у прозі митця, намагаючись з'ясувати точні дати написання, причини виникнення, охарактеризувати їх композиційну й естетичну своєрідність. При аналізі рукописних текстів від уважного погляду дослідниці не може втекти навіть якість паперу, на якому звик писати Василь Стефанік, та колір улюбленого чорнила. Дуже часто науковець залучає до характеристики й інші зразки текстів, які традиційно вважаються різними автографами одного й того ж твору. Для прикладу, так трапилось із текстом «Амбіції», до якого в дужках подано назву «Самому собі». Це часто спонукає сприймати їх як один і той же твір. Проте дослідниця аргументовано доводить стилістичну, композиційну, формальну й ритмічно-інтонаційну самобутність тексту «Самому собі», залучаючи до характеристики всі художні рівні тексту (мовний, синтаксичний, семантичний, образний тощо), і пропонує брати останній за основний при диференціації аналізованих художніх зразків.

Грунтовне дослідження двох автографів образка «Чарівник», на думку Валентини Єрмак, дає змогу говорити про «перші кроки мистецького сходження Стефаніка» (С. 47), адже це єдиний твір, що входив до першої збірки ліричних мініатюр, розкритикованих рецензентами.

Наступна поезія в прозі «Ользі присвячую» зацікавлює дослідницю у двох аспектах – текстологічному й власне художньому. Завдяки ґрунтовному аналізу листування Валентина Єрмак насамперед з'ясовує найімовірнішу дату написання поезії в прозі та аргументує вибір основного тексту. Окрім того, простежує його емоційно-почуттєвий потенціал і художньо-стилістичну специфіку.

Наявність трьох рукописних текстів ліричної мініатюри «У воздухах плавають ліси...» охарактеризовано з погляду ключових семантико-стилістичних та змістових розбіжностей. Дослідниця наголошує на авторських пошуках довершеності, що увиразнює творчу манеру Василя Стефаніка.

Цінним матеріалом для текстолога стає і поезія в прозі «Городчик до бога ридав». Цей текст містить 5 автографів, кожен з яких по-своєму особливий і довершений. Для з'ясування основного тексту Валентина

Єрмак із властивою їй скрупульозністю й деталізацією простежує хронологічні рамки твору й залучає нові, не знані до цих пір джерела.

Схильність письменника до змалювання пейзажу, оригінальність його бачення авторка рецензованої монографії демонструє на прикладі ліричної мініатюри «В ночі», зіставляючи з текстами «У місячнім світлі» та «Весна». Ці поетичні замальовки, за влучним спостереженням Валентини Єрмак, репрезентують індивідуальність митця, повніше розкривають пошук ним влучного слова, прагнення уникнути надмірної інтимізації переживань, але водночас відображають і глибокий психологізм та естетику описуваних Василем Стефаніком пейзажних картин.

«Раненько чесала волосся», на думку дослідниці, – особливий автобіографічний текст письменника. Цей «розгорнутий літопис душі, яка шукала розуміння й прощення» (С. 105), особливо вразив Вацлава Морачевського. Два збережені автографи не містять особливих нашарувань і виправлень, однак історія стосунків Василя Стефаніка і Євгенії Бачинської, аналіз епістолярію дозволяє Валентині Єрмак акцентувати на перевазі одного тексту над іншим, а саме – «Чесала волосся раненько» (Од. зб. 55).

Насамкінець авторка монографії розглядає чотири дещо ескізних твори – «Вітер гне всі дерева...», «Вечір. Ми йдемо...», «Старий Чій...», «Старий жєбрак стоїть...». Усі вони, за проникливим спостереженням дослідниці, знаменують новий етап пошуку митцем лаконічного, однак психологічно впливового художнього слова.

У висновках науковець підкреслює, що для поезій у прозі письменника властиві специфічна ритмомелодика, стилістика, композиційна, формальна й естетична завершеність. Зокрема, дослідниця виокремлює органічну злитість листів і поезій у прозі Василя Стефаніка, акцентує на особливій душевній організації митця, для якого близьким був саме цей жанр. Така різнобічна характеристика сприяє розкриттю художніх закономірностей раннього письма автора.

Валентина Єрмак аргументовано наголошує на необхідності нового видання творів Василя Стефаніка, у якому повнішою мірою були б представлені авторські поезії у прозі. Також, на думку дослідниці, варто врахувати й надрукувати ті тексти, які є основними, та правильно вказати їх хронологічні, генеалогічні й стилістичні виміри.

Монографія Валентини Єрмак є важливим здобутком у галузі текстології. Вона повинна стати цінним надбанням при упорядкуванні й виданні нового повного зібрання творів Василя Стефаніка, адже зразки поезій у прозі автора, різні автографи, хронологічні й художньо-естетичні особливості так ґрунтовно ще не були досліджені.

С. Луцак, м. Івано-Франківськ

*Стаття надійшла до редакційної колегії 14.05.2017 р.
Рекомендовано до друку д.ф.н., професором Піхманцем Р. В.*